

ΔΗΜ. ΓΡ. ΤΣΑΚΩΝΑ

Τακτικού Καθηγητού Κοινωνιολογίας της Παντείου
Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΟΣ

Κοινωνιολογία καὶ Φιλοσοφία
τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ

ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικῶς	9
Αἱ ρίζαι τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ	15
Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φαραριωτικὴν Πολιτικὴν	26
Περὶ τῆς σημασίας τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ	37 46
Ἀρχοντολόγι καὶ Κοτζαμπάσηδες	55
Οἱ πολιτικοὶ προσανατολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων.....	63
Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κοραΐ	70
Κοσμῶς ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἡ κοινοβιακὴ Ὁρθοδοξία	79
Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστά- σεως τοῦ 1821	89
Τὰ πρῶτα κόμματα καὶ αἱ πρῶται πολιτικαὶ βάσεις τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος	109
Ψυχογραφία τοῦ Κολοκοτρώνη	117
Πολιτικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀλλαγαὶ εἰς τὴν νεω- τέραν Ἑλλάδα	125
Ἡ Καποδίστριας καὶ ἡ πεφωτισμένη δεσποτεία	135
Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Αὐτοκέ- φαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	143
Ἡ κοινωνικὸς Παπουλάκος	152
Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάλβου	171

Ε. γ. Δ. της Κ. τ. Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ὁ Δημοτικισμὸς	177
Ὁ Ψυχάρης καὶ ἡ νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις.....	183
Ἀπὸ τὴν γενεὰ τοῦ Γουδὶ εἰς τὴν γενεὰ τοῦ παρόντος	190
Ὁ νεοελληνικὸς Ἔθνισμὸς	198
Ποίησις καὶ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ	206
Ὁ Καβάφης καὶ ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ....	215
Ὁ κοινωνικὸς Κ. Οὐράνης	225
Ἡ ἀναζητήσις αὐτονόμου ἑλληνικοῦ δρόμου	231
Οἱ φιλελεύθεροι Ἑλληνοκεντρικοὶ Πέτρος Βλαστός καὶ Γιάννης Ἀποστολάκης	242
Οἱ κοινωνικὲς ἰδέες τοῦ Καρκαβίτσα	253
Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὁ φιλελεύθερος Ἑλληνο- κεντρικὸς	263
Ἰωάννης Συκουτῆρης καὶ Φῶτος Πολίτης οἱ παρεμ- βατικοὶ Ἑλληνοκεντρικοὶ	269
Ἰωάν Δραγοῦμης ὁ σοσιαλιστὴν Ἑλληνοκεντρικὸς ...	280
Ἀπὸ τὴν γενεὰ τοῦ 1920 εἰς τὴν γενεὰ τοῦ 1941-1949	288
Οἱ προβληματισμοὶ τῆς νέας γενεᾶς	296
Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἰδιαιτικὸν	302
Προσανατολισμοὶ τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς	309

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

1. Ἀγνοημένη ὁμοιάζει ἡ Ἐθνικὴ μας ζωὴ καὶ παράδοσις. Δὲν ἐζητήσαμε ὡς τώρα τὰ τὴν ζήσωμε ὑπεύθυνα καὶ ν' ἀρματώσωμε ἓνα αἶτημα ἐπιστροφῆς. Ἡ ἐπιστροφή στίς ἀγνές πηγές τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς δὲν ἀντικρούσθη δημιουργικῶς, δὲν προεβλήθη εἰς τὴν ἔθνικὴ μας μεγαλωσύνη. Ὁ τρόπος τῆς Νεοελληνικῆς ζωῆς, ὅπως μᾶς παρεδόθη ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατία καὶ τὴν κοινοβιακὴν της μορφήν, ἀπὸ τῆ Νεοελληνικῆ σκέψι καὶ τῆ Φιλοσοφία, τῆ Βυζαντινῆ καὶ Λαϊκῆ Τέχνη καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα δύο ἐξαιρετῶν Ἑλλήνων, τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἠμπόρεσε νὰ συντεθῆ σὲ Νεοελληνικὸ Πολιτισμὸ. Ξένοι ἄνθρωποι ποὺ ἐξήσω μακρυνὰ ἀπὸ τὰ ὑπεύθυνα πεπρωμένα τοῦ γένους, ποὺ ποτέ τους δὲν εἶδαν εἰς τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 τὸ Παλληκάρι ὡς ἠθικὰ ἐλεύθερο ἄντρα, θέλησαν νὰ μᾶς φέρουں ξένους τρόπους καὶ ξένα ἔθιμα. Θλιβερῆ κατάστασις μιᾶς οἰκτρᾶς ἡγεσίας ποὺ ἠθέλησε νὰ ὑποτιμᾷ τὸ ἄμεσο παρελθόν της. Οἱ λαοὶ ἀντρειώνονται μόνον, ὅταν τιμοῦν τὴν Ἐθνικὴν τὴν παράδοσι καὶ ζωὴ. Μέσα σ' αὐτὴν θὰ ἀνεύρουں τὸν βαθύτερον ἑαυτὸν των καὶ ἐξ αὐτῆς ἐμπνεόμενοι θὰ βαδίσουں πρὸς τὰ πεπρωμένα των.

2. Ἡ γενεὰ μου μὲ τὸ ἄνδρωμά της εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντίστασι ἔθεσε καινούργια κριτήρια ἀξιών. Ἐκτοτε βάζουμε βαθειὰ καὶ αἱματηρὰ τὸ ὄνι γιὰ νὰ ἐρμηνευθοῦν ἐπαναστατικὰ καὶ συγκαιρινὰ οἱ γνήσιες πηγές τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς (δηλ. βυζαντινὴ κοινοβιακὴ παράδοσις καὶ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ οὐμανισμοῦ). Γιὰ τὴ γενεὰ τῆ δικῆς μας ὑπάρχει

ένα καινούργιο ριζοσπαστικό και ασφαλῶς πιὸ επικίνδυνον μέτρο ἀξιών : Νὰ ἰδοῦμε τὰ πράγματα στ' ἀληθινὰ τους μέτρα, πορευόμενοι πρὸς τὸ Βυζάντιο, στὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν Εὐρώπη, ξαναγυρίζοντας ὕστερα στὸν ἑαυτό μας, «στὴ μαύρη πέτρα μας καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι». Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἡ ἔθνική μας αὐτοσυνείδησις σήμερα πρέπει νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν καθολικότητα τῶν τεχνοκοινωνικῶν ἐξελλίξεων. Ἀταξικὴ ἔννοια τοῦ ἔθνους, ριζῶμα στὴν Ἑλληνικὴ γῆ καὶ παράδοσι, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐθνογράμμισίς μας μὲ τὰ αἰτήματα τῆς παγκοσμίου τεχνικῆς ποὺ ὑπαγορεύουν νέες διανοθρώπινες σχέσεις.

Β. Δύο κατὰ βάσιν ὀργανικαὶ ἀδυναμίαι μας ἀνέσχεσαν τόσον τὴν συγκρότησιν ὅσον καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ : Ὁ Λεβαντισμὸς καὶ ὁ Φορμαλισμὸς.

α) Ὁ Λεβαντισμὸς εἶναι καθολικὸν κίνημα πνευματικῆς ὑπαγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας εἰς τοὺς ξένους πνευματικοὺς συρμούς τῆς Εὐρωπαϊκῆς παρακμῆς διὰ μεθόδων, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Δύσιν μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν : Κοινωνιολογικῶς, ὅπου ὁ Λεβαντισμὸς ἔχει δυτικὰς ἐπιδράσεις, φορεὺς του γίνεται ἡ μεγάλη ἀστικὴ τάξις, ὅπου ὁμως ἐπικρατεῖ ἡ νοχέλεια τῶν στοιχείων τῆς Ἀνατολῆς (ἀμανὲς κ.λ.π.) ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ πιὸ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς λαϊκῆς Κοινότητος, τὸ ὁποῖον ἐσηματίσθη μακρὰν τῆς δημοτικῆς παραδόσεως. Ἡ μεγάλη ἀστικὴ τάξις καὶ σημαντικὸν μέρος τοῦ προλεταριάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀν καὶ ἀντιθετικοὶ κοινωνικοὶ σχηματισμοὶ συνεμάχησαν κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἰδίως ἔτη εἰς τὴν μορφήν τοῦ πολιτισμοῦ των. Διότι ἀσχέτως πρὸς τὰς πολιτικὰς των προσδέσεις (οἱ ἐργάται συνδέονται μὲ τὸ ΚΚΕ καὶ οἱ μεγάλοι ἀστοὶ μὲ τὴν Κεντροδεξιάν) ἀποδέχονται τὴν κοινὴν ἰδεολογίαν τοῦ Ὀλιγισμοῦ βλέποντες πρὸς ἐξωγενῆ καὶ δάνεια πολιτιστικὰ σχήματα κατὰ τρόπον αὐτόχρημα πιθηκιστικόν.

Ἔτσι καὶ ἡ κοινωνικὴ διαπάλη τῶν δύο αὐτῶν μορφῶν τοῦ Λεβαντισμοῦ, δηλαδή ἡ ἀντίθεσις «τζάζ» καὶ «άμανέ» συντελεῖται ἐκτὸς τοῦ κοινοβιακοῦ χώρου τοῦ Νεοελληνισμοῦ καὶ εἶναι ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἐκφρασις τοῦ ὕλισμοῦ μας. Προφανῶς, οἱ δύο αὐτὲς κοινωνικὲς τάξεις δὲν ἀντιμάχονται περὶ τὴν κοινωνικοποίησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐγωϊστικωτέραν ἰδιοποίησιν τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομίας γενικώτερον. Μότοι οἱ μικροὶ ἄστοί, οἱ ἀκτῆμονες χωρικοὶ καὶ οἱ προπολεμικοὶ φορεῖς τοῦ μεσοαστικοῦ ἔθνισμοῦ, ἀκολουθοῦν τὸ ἔθνικο-κοινοτικὸν ἰδεώδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὸ πνεῦμα μιᾶς ἐκσυγχρονισμένης σοσιαλιστικῆς ἀνανεώσεως ἐμπνεομένης ἀπὸ τὸ κοινοβιακὸν πρότυπον τοῦ Βυζαντινίου καὶ τὴν κοινοτικὴν ἀδελφοποιίαν τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἐξ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας ἐβιώσαμε τὴν σύζευξιν τοῦ Λεβαντισμοῦ καὶ τοῦ φορμαλισμοῦ. Εἰς τὴν εὐκολον καὶ ἀπλὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἀνάλυσιν ἐταπέθεσαν οἱ φορμαλιστικῶς καὶ λεβαντιστικῶς σκεπτόμενοι ἐπιστήμονες ὅλον τὸν φόρτον καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ πνευματικοῦ Δημιουργοῦ. Ἡ ψυχὴ, χωρὶς τὸ αἶσθημα τῆς στενῆς ἀλληλουχίας τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης ἐπάρξεως, μακρὰν τοῦ φόβου τῆς μονομερείας καὶ τῆς Πνευματικῆς ὀλιγαρχείας, ἀπεμονοῦτο εἰς μερικὰς ἀναλύσεις, καὶ εἰς τὸ ἐπουσιῶδες. Ἡ διαρκὴς ἀνησυχία καὶ ἀμφιβολία διὰ τὴν ὑπερτίμησιν ἢ ὑποτίμησιν γεγονότος τινὸς τῆς Πνευματικῆς ζωῆς, ἢ ἀγωνία διὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἀνάπλασιν πολυσημάντου κοινωνικῆς κατασκευῆς, ἀπεμπολήθησαν. Τὸ Πνεῦμα ἀπώλεσε τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα του, διότι ἡ συνείδησις ἔπαυσε νὰ μάχεται ἢ καὶ νὰ φρουρῇ τὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ «ἐνώπιος ἐνωπίω» ὁ ἄνθρωπος ἐγινε ἐνώπιος τῶν χαρτιῶν καὶ τῶν ρημαγμένων φυλλάδων. Ἡ σκέψις ὁμῶς δὲν εἶναι ἀπλῆ ἢ ἀδιάφορος θεωρητικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωσις δράσεως. Ἀντιπροσωπεύει μίαν πλουσίαν εἰς ἔντασιν καὶ πλάτος ζωὴν, ποῦ

ζητεί να αυτοπραγματοποιηθῆ καὶ ἐξωτερικῶς, ὅπως ἐσωτερικῶς ἔχει γίνει πραγματικότης.

β) Ὁ Λογικωτατιστικὸς Φορμαλισμὸς πνευματικῶς συνιστᾷ ἀπολίθωμα τῆς φεουδαρχίας. Ἄνευ οἰασδῆποτε οὐσιαστικῆς σχέσεως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, αἰτεῖται τὴν ἀπόδειξιν τῆς βιολογικῆς συνεχείας τῆς φυλῆς χάρις εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἡτήσατο ἐπιστροφὴν πρὸς τὸ κλασσικὸν πνευματικὸν ἰδεῶδες. Ἐξ ἀπόψεως ὁμοῦς ἐπιτευγμάτων περιορίσθη εἰς ἄγονον παράθεσιν ἀρχαίων γραμματικῶν τύπων. Δουλοφρόνως ὑπετάγη εἰς τὸν γραμματολογικὸν τύπον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ του δὲ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξεν κίνημα ἐξωτερικῆς τινος ἐπαφῆς πρὸς τὰ κλασσικὰ κείμενα.

4. Μόλις περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος χάρις εἰς τὸ πνευματικὸν κίνημα τῶν ἐλληνοκεντρικῶν ἢ ρεοελληνικῆ διανόησις ἀποπειρᾶται νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀποικιακοῦ καὶ φορμαλιστικοῦ χαρακτῆρος της. Κεντρισμὸς ἐλληνομανίης, ἀναγεννητικὸς πατριωτισμὸς, ἐδαφικὴ ἀκεραίωσις καὶ κάποτε ταξικὴ δικαιοσύνη, ὡς αὕτη προβάλλεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας, ἀποτελοῦν τὰ πάγια συνθήματα τῶν Ἑλληνοκεντρικῶν, οὔτινες παραλλήλως πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀξιοῦν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀπελευθέρωσιν. Πλὴν ὁμοῦς ἢ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν στάσις των ὑπῆρξεν ἀντίθετος καὶ ἐν ταύτῳ ἀντιπατικὴ πρὸς τὰς προοδευτικὰς, ἀναρευτικὰς θέσεις τῆς κοσμοθεωρίας των.

Ἡ ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ συνείδησις τῶν Ἑλληνοκεντρικῶν ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἀπολέσῃ τὸ Ἔθνος τοὺς κοινωνικῶς ὀρθοὺς προσανατολισμοὺς του. Καί, ἀντὶ οἱ ἐν ἀνάδοξοι κοινωνικοὶ σχηματισμοὶ νὰ στεγασθοῦν ὑπὸ προοδευτικὴν τινα πολιτικὴν ἔκφρασιν τῶν Ἑλληνοκεντρικῶν, ἐτράπησαν ὡς ἐκ τῆς κοινωνιολογικῆς ἀκατανοησίας τῶν τελευταίων πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν κοσμοπολιτικοῦ τύπου.

Τὸ μοιραῖον, ὅσον καὶ ἀκατανόητον τοῦτο γεγονός διὰ λαὸν πατριαρχικῶν ἐπιβιώσεων ἐμεγέθυσε τὴν ἔντασιν τῆς κοινωνικῆς ἀγωνίας ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐκ τοῦ προσθέτου λόγου, ὅτι εἰς τὰς Βαλκανικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπαναπτύκτους χώρας τὰ σύνθετα τῆς ἀκροῦς ἀντιδράσεως καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομμουνισμοῦ παραμένον· συγκεχυμένα. Ὅσον εὐκόλος εἶναι ἡ μετάστασις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πόλου πρὸς τὸν ἕτερον, τόσον δύσκολος καθίσταται ὁ προσανατολισμὸς τῶν δύο αὐτῶν τάσεων πρὸς κοινωνικὰς μορφάς, αἰτινες εὐθιγρᾶμμως πηγάζουσιν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως. Ἐκ τούτου καὶ τῆς Δυτικῆς «ἀνεμοφιλολογίαν» τῆς παρακμῆς ἥτις εἰσέβαλεν εἰς τὰ κράτη τῶν Βαλκανίων· χοιροβασκίαν ἀντὶ τῶν Πατρικῶν κειμένων, ἠκολούθησεν ἡ «πάλη τῶν τάξεων» ἐν ὀνόματι μιᾶς ἐπαναστάσεως δῆθεν «νέας», ἥτις εἶχε κατ' ἀληθέστερον τρόπον πραγματοποιηθῆ ὄχι μόνον εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄμεσον κοινοτικὴν παράδοσιν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων*.

Δ.Τ.

* Τὰ κείμενα αὐτὰ σκοπίμως δημοσιεύονται χωρὶς βιβλιογραφίαν καὶ παραπομπάς. Ἀποσκοποῦν εἰς τὸ νὰ δώσουν ἀφορμὰς προβληματισμοῦ ὄχι μόνον τῶν τελειοφοίτων φοιτητῶν τοῦ ἐν τῇ Παιδείᾳ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν φροντιστηρίου μου ἀλλὰ καὶ παντὸς σκεπτομένου Ἑλλήνου. Δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν διατηροῦν τὴν γλωσσικὴν μορφήν, ἐπὶ τὴν ὁποίαν κατὰ καιρὸς ἐδημοσιεύθησαν.